

СОЦІОКУЛЬТУРНА РОЛЬ ТА АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

SOCIO-CULTURAL ROLE AND ANALYSIS OF SOCIAL CONFLICTS

У статті на основі вивчення та дослідження соціальних конфліктів розкривається концептуалізація самого поняття «конфлікт», його неминучість у соціальній структурі в умовах суспільного розвитку. Аналізуються різні погляди соціологів щодо вивчення соціального конфлікту. Вивчення соціальних конфліктів за допомогою різних методів соціологічного дослідження надає можливість впливу на учасників організаційних конфліктів, що виникають через неправильний розподіл функцій, прав і відповідальності, погану організацію праці, несправедливу оцінку працівників, систему мотивації та стимулювання.

Ключові слова: соціальний конфлікт, конфлікт, методи соціологічного дослідження, аналіз соціального конфлікту, концепції соціальних конфліктів.

В статье на основе изучения и исследования социальных конфликтов раскрывается концептуализация самого понятия «конфликт», его неизбежность в социальной структуре в условиях общественного развития. Анализируются различные взгляды социологов по изучению социального конфликта. Изучение социальных конфликтов с помощью различных мето-

дов социологического исследования дает возможность воздействия на участников организационных конфликтов, возникающих из-за неправильного распределения функций, прав и ответственности, плохой организации труда, несправедливой оценки работников, системы мотивации и стимулирования.

Ключевые слова: социальный конфликт, конфликт, методы социологического исследования, анализ социального конфликта, концепции социальных конфликтов.

The article, based on the study and research of social conflicts, reveals the conceptualization of the very concept of "conflict", its inevitability in the social structure in the conditions of social development. Analyzed different views of sociologists on the study of social conflict. Studying social conflicts through various methods of sociological research provides an opportunity to influence participants in organizational conflicts that arise due to the wrong allocation of functions, rights and responsibilities, poor organization of work, not just employee evaluation, the system of motivation and stimulation.

Key words: social conflict, conflict, methods of sociological research, analysis of social conflict, concept of social conflicts.

УДК 316.7

Шевель І.П.

к. соц. н., доцент,
завідувач кафедри соціології
Київський національний університет
культури і мистецтв

Постановка проблеми. Нові умови викликають нові види відносин у суспільстві, які можуть понести за собою конфлікти. У повсякденному житті, в складних реаліях неминучі конфлікти. Сьогодні це набирає шалених обертів і стає актуальнішою у світі проблемою.

Будь-яке суспільство проходить етапи свого розвитку, зміни соціальної структури, що призводять до соціальних конфліктів. З давніх давен світ і його соціум склалися з конфліктів, воєн, консенсусів, компромісів, згоди. Г. Спенсер і М. Вебер вважають, що конфлікт – це боротьба і стимул до суспільного розвитку. Соціальна структура будь-якого суспільства, в залежності від її складності і диференційованості, ставала джерелом потенційних конфліктів. Але саме для позитивного розвитку суспільства використовуються і механізми направлених конфліктів, які дозволені державою.

В Україні під час кризової ситуації предметом конфлікту є соціальна зміна, перерозподіл влади і власності. Всі процеси, які відбуваються на сьогоднішній день у країні, мають трансформаційний характер і основу для соціальних конфліктів. Сучасні соціальні конфлікти мають свої особливі важливості, такі як деінституціоналізація, протистояння, поширення соціального конфлікту на всі галузі суспільства

(без чітких меж у конфлікті). Де частина конфліктів знаходиться поза межею суспільних норм, а в основі своїй вони несуть політичний характер, там впроваджується спекулятивний метод, маніпулятор як серед політичних партій, так і різних рухів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема, що висвітлена в статті, є предметом вивчення багатьох вчених-дослідників, яких цікавить термін «конфлікт», котрий неминучий у розвитку соціальної системи суспільства, серед них такі, як : Л. Козер, К. Боулдінг, Дж. Рекс, Р. Дарендорф, а також вітчизняні соціологи Е. Головаха, В. Казаков, І. Бекешкіна, В. Танчер, А. Ручка та інші, які розкривають сутність питання та пропонують його подальше вивчення.

Постановка завдання. У своєму дослідженні автор намагався показати основні проблеми до вивчення соціального конфлікту, виявлення чинників та їхній вплив на розвиток суспільства і подолання конфліктних ситуацій. Для досягнення цієї мети нам потрібно проаналізувати види методів соціологічних досліджень у вивченні соціальних конфліктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У взаємовідносинах між людьми велика перевага приділяється соціальному спокою, а не власне соціальному конфлікту.

Р. Дарендорф вважає, що якщо в суспільстві відбувається соціальний конфлікт, то з'явилася якась точка опору до існуючої владної системи. Якщо влада починає придушувати конфлікт, то виникає загострення [1]. У багатьох випадках зняття соціальної напруги відбувається саме через розв'язання соціального конфлікту будь-яким методом, компромісом чи перемогою однієї зі сторін. Також Р. Дарендорф вважав, що в суспільстві ніяких нових конфліктів не виникло, всі конфлікти мають однакову форму, тільки різний зміст у різні часи. Саме велике значення у вирішенні конфлікту мають пошуки компромісу [1, с. 4, 140]. Л. Козер, який вивчав функціональність конфлікту, розглядає його як ідеологічне явище, боротьбу за владу, статус, перерозподіл. Соціальний конфлікт у своєму вирішенні несе в собі великі затрати, як матеріальні, так і емоційні, а також інформаційну і об'єднуючу роль під час вирішення конфлікту [2]. За Л. Козером, якщо зникає попередній ворог, з'являється новий. Тоді конфлікт породжує нові форми, інститути, стимулює розвиток в економічній і технологічній сфері. У такому випадку теорія Л. Козера вивела структурний функціоналізм на новий рівень розвитку [3].

На думку Р. Колінза, конфлікт є генератором розвитку суспільного життя і відноситься до аналітичної категорії. Також він вважав, що соціальна структура суспільства невід'ємна від самого індивіда, тому індивід сам конструює соціальну систему та її елементи. Це більш відповідає моделі взаємодії в соціальній структурі [3]. Р. Колінз зазначає, що конфлікт не може відбутися без солідарності, це начебто дві сторони однієї медалі. Коли виникає конфлікт, то організуються групи, соціальні групи, які прагнуть мобілізуватися проти ворога, і в такому випадку конфлікт їх зближує і веде до солідарності. Хоча К. Маркс вважав, що створення групи відбувається зовсім по-іншому, група має свої спільні інтереси і вона відчуває моральний обов'язок об'єднатися для врегулювання конфлікту.

Р. Колінз у своїй праці «Конфліктна соціологія» запропонував етапи створення теорії для вивчення і вирішення конфліктних ситуацій.

1. Усі конфліктні ситуації відбуваються в реальному житті, де люди можуть пізнати один одного;

2. Під час конфлікту використовуються способи спілкування, інструменти домовленості, використання матеріалів;

3. Накопичувати та використовувати раціонально багаж ресурсів у разі зустрічей або сутичок між людьми;

4. Надання різних можливостей у конфліктній ситуації для тих, хто має і не має впливових ресурсів у даній конфліктній ситуації;

5. Зазвичай перевага і представлення інтересів тих сторін, яким надається більше ресурсів з боку культурних символів (переконавання, норми тощо);

6. Шукати спільне для вивчення емпіричних особливостей ситуації. [4, с. 133–162].

Саме і підійшли до вивчення соціального конфлікту за допомогою соціологічного інструментарію та соціологічних методів, які дозволяють отримати знання і вміло їх застосовувати для вивчення і врегулювання конфліктних ситуацій.

Соціологічні методи збору, аналізу соціологічної інформації для вивчення соціального конфлікту, на яких ми зупинимось в даній статті, такі.

Спостереження – це соціологічний метод збору первинної інформації шляхом фіксування даних за допомогою візуалізації. Він має багатофункціональний інструментарій. Дослідник вивчає предмет конфлікту, спостерігаючи за об'єктом конфліктної ситуації, де в подальшому ця інформація ретельно вивчається та аналізується. Всю зібрану соціологічну інформацію дослідник фіксує в щоденник покроково, а потім детально досліджує й аналізує. Спостереження в цьому випадку дає можливість зрозуміти сутність конфлікту. Дослідник нібито є модератором, тобто не втручається в конфлікт, але допомагає шукати методи його розв'язання. Спостереження проходить у конкретних природних умовах, фіксуються всі дії і процеси в реальному часі.

Метод спостереження має цінність тим, що фіксуються реальні поведінкові ситуації вузького кола, групи, що надає можливостей досконало вивчити саму суть конфлікту і в подальшому, щоб надати позитивні результати. Але в методі спостереження є труднощі, результати можуть призвести до перебільшення негативних емоцій у групі людей, за якими спостерігали в конфліктних ситуаціях. Якщо дослідник став учасником конфлікту, тобто включений вид спостереження, то результати спостереження будуть залежать від його настрою, надання переваги комусь зі сторін, тому результати такого спостереження не можуть вважатися науковими. Метод спостереження одержує одиначне рішення в конфліктній ситуації, тому спостерігач повинен адекватно реагувати і зосереджуватися, стримувати ситуацію, фіксувати всі риси сторін поведінки в конфліктній позиції.

Опитування – це соціологічний метод збору первинної соціологічної інформації, яка збирається шляхом усного спілкування через анкету.

Метод опитування дозволяє об'єктивно проаналізувати конфлікт та наблизити учасників конфлікту до справедливого рішення.

В анкеті ставлять гострі питання для вивчення конфліктної ситуації в групі, організації тощо з метою, щоб колектив міг відверто вказати на проблемні ситуації і без перешкод подолати конфліктну напругу. Кожен респондент (це той, у кого беруть інтерв'ю), а інтерв'юєр безпосередньо бере інтерв'ю (усно чи письмово), надає свої відповіді для збору, аналізу, прийняття рішень, знаходження шляхів подолання та врегулювання конфліктних ситуацій.

Соціометричний метод – це соціологічний метод, який більш застосовується в прикладній соціології, за допомогою якого можна вивчити психологічний клімат у колективі, взаємодію людей у ньому. Американський психолог та соціолог Я. Морено вважає, що цей метод є засобом та процедурою для вивчення зв'язків між членами групи. Методи соціометрії використовують у багатьох галузях суспільства для виявлення конфліктних зон та провокатора чи збудника конфлікту в колективі. Цей метод має перевагу в швидкості й простоті його використання. За допомогою цього методу ми можемо допомогти налагодити стосунки в колективах, зробити аналіз інформації у формі соціограм та соціоматриць. За допомогою цього методу ми можемо виявити конфліктних осіб у групах, ізольовані елементи в колективі, які не хочуть мати ніяких відносин і стосунків із групою, де, можливо, їхня позиція призводить до конфлікту. Також він допомагає виявити психологічну атмосферу в колективі, де, на перший погляд, стосунки між людьми виглядають цілком нормально, але у свідомості кожного інше представлення щодо цієї ситуації. Цей метод відкриває позиції, які неможливо було передбачити. Вияв причини призводить у більшості випадків до налагодження стосунків у колективі чи до реформування колективу. Можливо надати конкретну кількісну оцінку в процесі спілкування в колективі.

Структурні методи – це методи, які застосовуються в соціології. Заметувони мають пояснення вимог та обов'язків до своєї роботи в колективі. Учасники конфліктів, які створили конфліктний прецедент через неправильний розподіл праці, прав, функцій у колективі, стають об'єктом дослідження, і спрацьовує методика вирішення конфлікту через розв'язання самого конфлікту. Виділяємо чотири процедури до вирішення конфліктної ситуації:

Визначити причину конфлікту. Зосередження на цій проблемі не призведе до позитивних результатів. Проблема може вирішитися сама по собі. Коли досконало буде вивчений предмет конфлікту, треба шукати варіанти його вирішення, які б задовольняли всіх учасників конфлікту.

Зосередитись на самій проблемі, а не на об'єкті конфлікту.

Створити інформаційний обмін, зробити взаємний вплив, скласти гарну атмосферу

щодо об'єкту конфлікту, для того, щоб вивчити ретельно конфліктну ситуацію.

Коли маєте розмову з опонентом, не розкривайте свої наміри і позиції, з приводу того, як ви хочете вирішити цю проблему.

Після використання цього методу в колективі без стресових ситуацій не обійдеться, і на плечі керівника ляже тягар вирішення цієї ситуації. Для того, щоб стрес не став руйнівною силою, керівнику треба використати систему відбору своїх працівників для роботи, поділяти завдання на різні типи (термінові, не важливі тощо), не перенавантажувати свій колектив, вміти надавати відпочинок, влаштувати відпочинок з колективом, організувати колективні корпоративні вечори для згуртування і об'єднання колективу після конфліктних ситуацій.

Комп'ютерний контент-аналіз (ККА) – це метод «мережевого аналізу», який вивчає та аналізує тексти в засобах масової комунікації. За допомогою цього методу дослідник відшукує, а потім відслідковує соціальну реальність за заданою позицією чи критерієм, яка була висвітлена в інформаційному мережевому полі та носить пропагандистський характер і джерела конфлікту. За результатами ККА можна створити базу даних, додатковий матеріал для аналітичної обробки в прийнятті рішень. Метод ККА увійшов у сучасне життя досить швидко. Його використання на практиці застосовують дуже часто, а саме – у відслідковуванні негативного ходу для кампанії чи партії і т.д. Також він використовується для відстежування неправдивих даних про особу чи організацію, щоб не дозволити поширити цю інформацію і не зіпсувати репутацію. А ще через інформацію, яку отримують безпосередньо з Internet, можуть виникнути конфліктні ситуації між опонентами у переговорах чи укладанні угод.

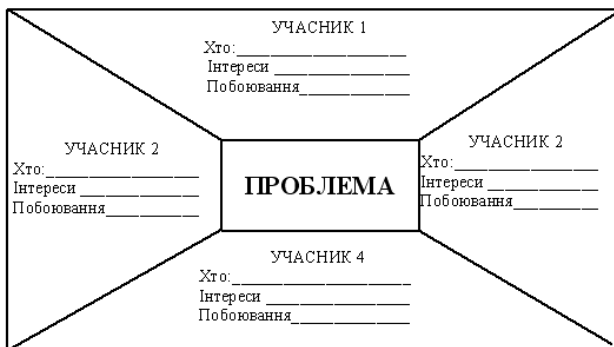
Цей метод сучасний, інноваційний, який потребує важливої роботи в ЗМІ та всебічного володіння ситуацією навколо опонента, колективу чи організації.

Метод картографії – це аналіз конфлікту, де всі учасники заповнюють «картки», їх поділяють на сектори, по кількості учасників конфлікту. В центрі виставляється ключова проблема конфлікту, яку потрібно вирішити, а в розділі учасники пишуть інформацію про себе, свою мету, проблеми, що спричинили конфлікт. Методика була розроблена австралійськими вченими у 1992 році Х. Корнеліусом і Ш. Фейром.

Як видно на «картці», всього поставлено однакові три запитання, відповідь на них може бути колективна чи особиста. Етапи проведення:

- 1) вивчення предмету конфлікту;
- 2) виявлення головних учасників;
- 3) визначення основних інтересів і побоювань учасників;

- 4) уточнення конфліктної ситуації;
- 5) становлення позицій учасників;
- 6) аналіз позицій учасників;
- 7) порівняльний аналіз конфліктної ситуації.

Карта конфлікту для 4-х учасників

За методом картографії результати графічно відображають складники конфлікту, де можна проаналізувати стан та поведінку, виявити проблеми, інтереси, врегулювати та усунути причини, що призвели до конфлікту. Це проводиться в декілька етапів.

Переваги цього методу:

- створення картки позбавить учасника конфлікту емоцій;
- виявляються складні позиції в конфлікті, які потребують негайного вирішення для позитивної роботи в колективі;
- створюються нові шляхи до вирішення конфлікту;
- краще розуміння один одного в групі, щоб мати можливість висловитися.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи результати дослідження

у вивченні соціального конфлікту з боку емпіричних особливостей, можна зазначити, що:

По-перше, у фахівців виникає підвищений інтерес стосовно емпіричних досліджень та правильний підбір методу для вирішення конфлікту;

По-друге, виникає інтерес у використанні традиційного чи «мережевого аналізу в соціології» як вибір методу для поглибленого вивчення конфлікту;

По-третє, можливість дослідити явища української дійсності, які призводять до соціальних конфліктів.

Чим складніші явища соціального конфлікту, тим різноманітніший спектр вибору соціологічного методу для вивчення і діагностики соціального конфлікту. Різноманітне поле конфлікту дозволяє постійно поповнювати простір можливостей та інструментарію для вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дарендорф Р. Класова структура і класовий конфлікт. Стенфорд: Stanford Univ.Press, 1965. 350 с.
2. Танчер В.В. Льюис Козер: функціональність конфлікту та польза несогласия в науке. Современная американская социология. Москва: Изд-во МГУ, 1994. С. 265–279.
3. Ручка А., Танчер В., Шевель І. Класичні та неокласичні соціологічні теорії. Житомир: Вид-во Рута, 2016. 104 с.
4. Соціологічний аналіз сучасних соціокультурних процесів / за наук. ред. В.В. Танчер. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2017. С. 133–162.
5. Психологія управління та конфліктологія. URL: posibnyky.vntu.edu.ua/psihol/2rozdz/222.htm (дата звернення: 26.06.2018).